

УДК 342.7:351.88

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.1.19>

ПОСТУЛЬГА В.С.

ПРАВА ГРОМАДЯН В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ**CITIZENS' RIGHTS IN THE INFORMATION SPHERE AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION IN UKRAINE**

У статті визначено, що права громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання в Україні є системно впорядкованою сукупністю гарантованих державою можливостей особи вільно одержувати, використовувати, поширювати й зберігати інформацію, а також вимагати її захисту й відновлення у випадку порушення, яку реалізують у взаємодії із суб'єктами адміністративно-правового механізму та регулюють спеціальними адміністративно-правовими процедурами. З'ясовано, що в межах адміністративно-правового регулювання права громадян в інформаційній сфері постають як юридично закріплені свободи, що формують механізм соціальної взаємодії. Функціональний зміст цього механізму полягає в забезпеченні інформаційних можливостей, необхідних для реалізації інших прав, участі в публічному житті, контролю за владою та зміцнення інформаційної безпеки. Аргументовано, що права громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання відображають баланс між відкритістю держави, охороною публічних і приватних інтересів, необхідністю ефективного управління інформаційними ресурсами й забезпеченням кожній особі реальних інструментів знати, впливати та захищати себе в сучасному інформаційному суспільстві. Виокремлено ознаки прав громадян в інформаційній сфері як об'єкта адміністративно-правового регулювання в Україні, серед яких: публічно-правова природа й адміністративна підконтрольність; комплексний (міжгалузевий) характер; адміністративно-процедурна формалізованість реалізації; гарантований та активний обов'язок держави забезпечити реалізацію; залежність від технологічного середовища суспільства; безпосередній зв'язок із захистом інших прав і свобод; можливість законного обмеження з легітимною метою (безпека, порядок, захист приватності тощо); охоплення публічної та приватної інформації; суспільна орієнтованість і важливе значення для публічної комунікації; юридична захищеність, можливість примусового відновлення.

Ключові слова: адміністративне регулювання, адміністративно-правовий механізм, гарантія, громадянин, інформаційна сфера, інформація, права, процедури.

In the article, it is established that the rights of citizens in the information sphere as an object of administrative and legal regulation in Ukraine constitute a systematically organized set of opportunities guaranteed by the state for individuals to freely obtain, use, disseminate, and store information, as well as to demand its protection and restoration in case of violation. These rights are exercised in interaction with the subjects of the administrative and legal mechanism and are regulated by special administrative and legal procedures. It is determined that within the framework of administrative and legal regulation, the rights of citizens in the information sphere are legally enshrined freedoms that form a special mechanism of social interaction with the functional content of informational opportunities available to citizens. This mechanism is aimed at the realization of other rights and freedoms, the participation of citizens in public life, control over authorities, and ensuring an adequate level of information security. It is noted that

© ПОСТУЛЬГА В.С. – здобувач (Науково-дослідний інститут публічного права)

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

the rights of citizens in the information sphere as an object of administrative and legal regulation reflect a balance between the openness of the state, the protection of public and private interests, the necessity of effective management of information resources, and the provision to each individual of real instruments to know, influence, and protect themselves in the modern information society. The following features of citizens' rights in the information sphere as an object of administrative and legal regulation in Ukraine are highlighted: public-law nature and administrative subordination; complex (intersectoral) character; administrative-procedural formalization of implementation; guaranteed and active duty of the state to ensure realization; dependence on the technological environment of society; direct connection with the protection of other rights and freedoms; possibility of lawful restriction for legitimate purposes (security, order, privacy protection, etc.); coverage of both public and private information; social orientation and significant importance for public communication; legal protection and the possibility of compulsory restoration.

Key words: *administrative regulation, administrative and legal mechanism, guaranty, citizen, information sphere, information, rights, procedures.*

Актуальність теми. Інноваційність і дискусійність питань, пов'язаних із дослідженням інформації як об'єкта адміністративних правовідносин, сприяють постійному інтересу до дослідження цієї проблематики не тільки в колах юристів-практиків, а й серед науковців. З огляду на доволі широкий діапазон завдань, що стоять перед державою в процесі забезпечення прав громадян в інформаційній сфері, слід акцентувати на активному включенні інформації до владно-суспільних відносин в Україні, що потребує подальшого вдосконалення їх правового регулювання, а також гармонізації положень чинних нормативно-правових актів з нормами міжнародних документів, обов'язкових для виконання нашою державою в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції [1, с. 88–94].

В умовах активного використання нових інформаційно-телекомунікаційних технологій у межах розбудови інформаційного суспільства й постійного інформаційного впливу з боку Російської Федерації на Українську державу та суспільство під час війни виникають нові відносини в інформаційній сфері. Це потребує детального аналізу, зокрема, в аспекті прав громадян в інформаційній сфері як об'єкта адміністративно-правового регулювання в Україні [1, с. 88–94].

Огляд останніх досліджень. Права громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання були предметом досліджень таких науковців, як: Ю. Бортник, В. Брижко, В. Гавловський, С. Гончаренко, В. Діхтієвський, В. Каложний, О. Копиленко, О. Костецька, В. Ліпкан, В. Цимбалюк, О. Шатіло, А. Швецов, О. Яковлева та ін.

Однак з розвитком і трансформацією інформаційних правовідносин сучасні питання адміністративного регулювання цієї сфери потребують наукового перегляду.

Мета статті полягає в тому, щоб висвітлити права громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання в Україні.

Виклад основних положень. Початок формування права на інформацію збігається із зародженням інститутів капіталізму. Уперше у світі охорону права на літературну власність (авторське право) було запроваджено 1545 року у Венеційській республіці. Згодом воно поширилося на територію Європи. Саме тут розширення торгівлі потребувало дедалі точнішої інформації про події та явища, що відбуваються за кордоном і у світі. Виникнення права на інформацію тісно пов'язане з розвитком свободи слова, думки та преси; важливе значення воно набуло після винаходу книгодрукування. Унаслідок появи перших друкованих видань, що містили певну інформацію, виникають і спроби запровадження цензури (XV ст.) [2, с. 5–7].

Сучасне інформаційне право постає результатом багатовікового розвитку, що пройшов шлях від венеційських привілеїв на друк і цензурних заборон до конституційно гарантованої свободи доступу та контролю за інформацією. Україна переходить від історичної логіки обмеження інформації до моделі відкритості й відповідальності (зокрема в умовах війни), що є виявом еволюції прав людини в інформаційну епоху.

Законодавство України у сфері інформації має структуру, яку формують норми Конституції України, інформаційно-правові норми міжнародних актів, ратифіковані Україною, що містять принципи й норми міжнародного права в цій сфері [2, с. 5–7]. Основний Закон у ст. 34 закріплює, що кожному гарантовано право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію

усно, письмово або в інший спосіб – на власний вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або підтримання авторитету й неупередженості правосуддя [3]. Отже, в умовах демократії безпека держави та суспільства є не самоціллю, а засобом забезпечення свободи й безпеки людини. Цей принцип безпосередньо впливає з чинного законодавства України, зокрема у сфері інформаційної безпеки та захисту прав громадян в інформаційному просторі. Конституція України підтверджує це, проголошуючи в ст. 17, що економічна й інформаційна безпека поряд із захистом суверенітету є найважливішими функціями держави та справою всього народу. Крім того, ст. 3 чітко визначає, що людина, її життя, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані в Україні найвищою соціальною цінністю [3; 4, с. 220]. Логічним продовженням цього принципу в інформаційній сфері є ст. 40 Конституції України, яка закріплює право кожного направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади й місцевого самоврядування [3]. У контексті адміністративно-правового регулювання це право є фундаментальним інструментом реалізації інформаційних можливостей громадянина, забезпечуючи зворотний зв'язок між суспільством і владою. Отже, право на звернення стає практичним механізмом, за допомогою якого особа може не лише отримувати необхідну інформацію, а й безпосередньо впливати на управлінські процеси, реалізуючи свій статус суб'єкта інформаційних відносин.

Відповідно до Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-ХІІ, кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні й інші права, свободи та законні інтереси інших громадян, права й інтереси юридичних осіб [5].

Право громадян на інформацію гарантує законодавство України як взаємопов'язані правомочності щодо свободи одержання та поширення інформації, захисту приватності, доступу до публічних відомостей та можливості контролю за власними даними. Модель законодавчого регулювання права на інформацію в Україні передбачає можливість вільного обігу інформації із системою законодавчих запобіжників, спрямованих на охорону приватності, публічної безпеки та прав інших осіб у сфері інформаційних відносин.

Право на інформацію використовують у різних контекстах, це багатозначне явище, дослідження якого відкриває безліч аспектів для обговорення, що виходить за межі суто політичної сфери в царину соціальну, економічну, культурну й технологічну. На міжнародному рівні в центрі уваги опиняються питання національного суверенітету, захисту державної таємниці, трансграничного передавання інформації, нового світового інформаційного порядку та міжнародного захисту інтелектуальної власності. З другого боку, право на інформацію тісно пов'язане з правами споживачів, офіційних посадових осіб, стосується наукових доробок, професійної конфіденційної інформації, медичних і страхових даних тощо. Численні справи, зокрема в Європейському суді з прав людини, останніми роками проілюстрували широкий діапазон індивідуальних прав, що потрапляють у царину права на інформацію. Останнє виявляється в спектрі самостійних значень: це право обвинуваченої особи знати висунуте проти неї обвинувачення, право ув'язнених відправляти й одержувати кореспонденцію, право потерпілого на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, право доступу до персональних даних і право знати підстави, покладені в основу правозастосовних рішень уповноважених офіційних осіб щодо конкретної особи. Це охоплює як право пацієнта на отримання вичерпної інформації про стан свого здоров'я, методи та перебіг лікування, так і право особи знати, якими персональними даними про неї володіють суб'єкти владних повноважень. До цього переліку належать також право батьків на інформацію щодо своїх дітей та право громадян на доступ до відомостей про діяльність і послуги служб життєзабезпечення суспільства. Профспілки зацікавлені в інформації про управління організацією або підприємством. Громадяни мають право на офіційну інформацію від державних органів. Маючи інтуїтивне уявлення про значення цього права, кожен індивід використовує його залежно від конкретних обставин свого життя, оскільки право на інформацію здебільшого виявляється як право знати, що забезпечує реалізацію інших прав і свобод. У кожній конкретній ситуації потрібна абсолютно особлива категорія відомостей, релевантна задоволенню поставленої мети [6, с. 56–64].

Право на інформацію охороняє закон. Держава гарантує всім суб'єктам інформаційних відносин рівні права й можливості доступу до інформації. Ніхто не може обмежувати права особи у виборі форм і джерел одержання інформації, за винятком випадків, передбачених законом. Суб'єкт інформаційних відносин може вимагати усунення будь-яких порушень його права на інформацію. Надання доступу до інформації, усунення порушень права на інформацію та оскарження відмови або бездіяльності щодо надання інформації здійснюють відповідно до Закону України «Про адміністративну процедуру» [7], з огляду на особливості, визначені законом. Заборонено вилучення і знищення друкованих видань, експонатів, інформаційних банків, документів з архівних, бібліотечних, музейних фондів, крім встановлених законом випадків або на підставі рішення суду. Право на інформацію, створену в процесі діяльності фізичної чи юридичної особи, суб'єкта владних повноважень або за рахунок фізичної чи юридичної особи, Державного бюджету України, місцевого бюджету, охороняють у порядку, визначеному законом [5].

Право на інформацію забезпечують шляхом: створення механізму реалізації права на інформацію; надання можливостей для вільного доступу до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів; встановлення обов'язку суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість, медіа про свою діяльність і прийняті рішення; закріплення обов'язку суб'єктів владних повноважень визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації; здійснення державного і громадського контролю за додержанням законодавства про інформацію; встановлення відповідальності за порушення законодавства про інформацію. Право на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або публічного порядку, з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або підтримання авторитету й неупередженості правосуддя [5].

Загалом можна зауважити, що в межах адміністративно-правового регулювання права громадян в інформаційній сфері постають як юридично закріплені свободи, що формують механізм соціальної взаємодії. Функціональний зміст цього механізму полягає в забезпеченні інформаційних можливостей, необхідних для реалізації інших прав, участі в публічному житті, контролю за владою та зміцнення інформаційної безпеки.

Права громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання відображають баланс між відкритістю держави, охороною публічних і приватних інтересів, необхідністю ефективного управління інформаційними ресурсами й забезпеченням кожній особі реальних інструментів знати, впливати та захищати себе в сучасному інформаційному суспільстві.

На наш погляд, можна виокремити такі ознаки прав громадян в інформаційній сфері як об'єкта адміністративно-правового регулювання в Україні:

- 1) публічно-правова природа й адміністративна підконтрольність;
- 2) комплексний (міжгалузевий) характер;
- 3) адміністративно-процедурна формалізованість реалізації;
- 4) гарантований та активний обов'язок держави забезпечити реалізацію;
- 5) залежність від технологічного середовища суспільства;
- 6) безпосередній зв'язок із захистом інших прав і свобод;
- 7) можливість законного обмеження з легітимною метою (безпека, порядок, захист приватності тощо);
- 8) охоплення публічної та приватної інформації;
- 9) суспільна орієнтованість і важливе значення для публічної комунікації;
- 10) юридична захищеність, можливість примусового відновлення.

Висновок. Права громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання в Україні – це системно впорядкована сукупність гарантованих державою можливостей особи вільно одержувати, використовувати, поширювати й зберігати інформацію, а також вимагати її захисту й відновлення у випадку порушення, яку реалізують у взаємодії із суб'єктами адміністративно-правового механізму та регулюють спеціальними адміністративно-правовими процедурами.

Список використаних джерел:

1. Смець Я. О. Інформація як самостійний об'єкт адміністративних правовідносин: ключові властивості. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 33. С. 88–94.

2. Політанський В. С. Право на інформацію як фундаментальне право людини : автореф. дис. ... канд. юрид. наук :12.00.01. Харків, 2016. 24 с.
3. Конституція України : Основний Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: питання теорії та практики : монографія. Харків : Діса плюс, 2016. 688 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7754>
5. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
6. Дзьобань О. П. Право на інформацію: філософсько-правовий аспект проблеми. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія»*. 2013. № 4. С. 56–64.
7. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17 лют. 2022 р. № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2073-20>

Дата першого надходження статті до видання: 08.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026